

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії
Центр українсько-німецьких досліджень
Державний архів Дніпропетровської області
Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І. Яворницького
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин Запорізького
національного університету
Кафедра всесвітньої історії Криворізького державного педагогічного
університету

Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми дослідження та викладання всесвітньої історії»

9 жовтня 2020 р.

Дніпро
2021

УДК 378.4(06)
С 90

Редакційна колегія:

Голова редколегії	Д.В. Архірейський
Відповідальний секретар:	А.Г. Венгер
Члени редколегії:	О.М. Каковкіна, О.Є. Ходченко

Рецензенти:

канд. істор. наук, доцент Клець В.К.
д-р істор. наук, професор Венгер Н.В.

Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми дослідження та викладання всесвітньої історії» / ред. кол.: Д.В. Архірейський (голова) та ін. Д.: ЛІРА, 2021.- 104 с.

Програма конференції

Секція 1. Проблеми джерелознавства домодерної історії

Голова секції *Венгер Альберт.*

Секретар *Коваленко Анастасія.*

Коваленко Анастасія (м. Дніпро). Єврейські хроніки як джерело з історії Першого хрестового походу.

Коломоєць Олена (м. Дніпро). Цехові устави як джерело вивчення соціальної історії середньовічної Європи.

Левченко Ілля (м. Київ). Album amicorum як джерело ранньомодерної доби: функції на доджерельному етапі та особливості побутування.

Секція 2. Проблеми німецької історії та німецько-українських зав'язків

Голова секції *Ходченко Олена.*

Секретар *Чепурко Олександр.*

Ходченко Олена (м. Дніпро). Формування міграційних мереж російських німців у центральних провінціях Канади.

Тарасов Андрій (м. Кривий Ріг). Військовополонені австро-угорської та німецької армій на території Півдня України (1914–1918 рр.).

Чепурко Олександр (м. Дніпро). Фіаско кар'єри колаборанта (за матеріалами архівно-слідчої справи Густава Якобовського).

Казаков Геннадій (м. Запоріжжя). Транспортування американських військ до Європи як одна з ключових проблем вступу США у війну проти Німеччини в умовах Першої світової війни.

Кудряченко Андрій, Солошенко Вікторія (м. Київ). Федеративна Республіка Німеччина: успішний досвід повоєнного піднесення.

Проценко Євгенія (м. Вінниця). Культурна взаємодія німецьких військових та українського цивільного населення на окупованих територіях в роки Другої світової війни: на прикладі Донбасу.

Мицик Юрій, Тарасенко Інна (м. Київ). Дніпропетровщина в роки Другої світової війни (погляд з німецького боку).

Євгенія Проценко,
Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

КУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ НІМЕЦЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТА УКРАЇНСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ДОНБАСУ)

Різні аспекти культурного життя України, зокрема Донбасу, в роки Другої світової війни неодноразово ставали об'єктом дослідження, однак пережитий досвід війни та окупації потребує переосмислення існуючих підходів до вивчення соціокультурного виміру цих явищ. Науковий інтерес становить досвід культурної взаємодії цивільного населення та нацистських військових, зіставлення різних світоглядів, уявлень, культурних традицій.

Територія Донбасу (Донецька та Луганська області) в роки нацистської окупації входила до «військової зони окупації». Для забезпечення лояльності цивільного населення в зоні його тісного контакту з військовим контингентом (військові були розквартировані по домівках жителів, мали спільне харчування та побут) окупаційною адміністрацією проводилася варіативна культурна політика, яка оформлювалася в низку окремих заходів у сфері культурного життя населення регіону. За умов нацистської окупації в регіоні існували три культурні простори – для військових, цивільного населення та спільний.

Спільний культурний простір, що виник у роки окупації, був унікальним явищем співіснування та подекуди взаємодії окупантів з місцевим населенням у сфері культури (культурна колаборація).

Окупаційна влада задля контролю, ідеологічного тиску та пропаганди долучалася до культурного життя місцевого населення чи штучно створювала спільні заходи. Так, у квітні 1942 р. на святкуванні Дня села в Сталінській області (нині – Донецька область) було задіяно все вище військово командування, запрошено як почесних гостей офіцерів німецького та італійського Вермахту. Святкування поєднало промови військових, заходи щодо вшанування фюрера, концерт німецької класичної музики та елементи

традиційних українських свят. Заохочення української культури та сприяння активізації релігійного життя здійснювалось окупаційною владою в межах антирадянської пропаганди.

У той же час близькість фронту, необхідність забезпечувати спокій та стабільність, тісні контакти військових з цивільним населенням, оформлювалися в окремі ситуативні заходи у сфері культурного життя населення регіону. За роки окупації на Донбасі мали місце відвідування місцевими жителями разом з військовими театрів, кінотеатрів, виставок, концертів. Певні поступки були, зокрема, в плані самоорганізації культурного життя. На чолі управ, особливо міських, окупаційна влада ставила, як правило, місцеву інтелігенцію.

Військові могли долучатися до культурного простору цивільного населення ситуативно, для відпочинку: брали участь у святкових заходах, відвідували богослужіння та навіть ставали хрещеними дітей місцевих жителів. У сукупності з іншими чинниками це сприяло певній гуманізації стосунків місцевого населення та солдатів Вермахту.

Зі звітів військових адміністрацій фіксується або вкрай вороже ставлення місцевого населення до окупантів, або байдуже чи нейтральне. Настрої коливалися залежно від ситуації на фронті, дій окупаційної влади, успіхів радянської контрпропаганди. Однією з причин незадоволення населення було переважно зверхнє ставлення окупантів до місцевого населення як до відсталого, некультурної маси. Окупаційна влада виявилася незацікавленою в місцевому образотворчому мистецтві, підлягали вилученню та знищенню культурні цінності регіону. Водночас на окупантів справило враження театральне мистецтво, позитивні відгуки про вистави та гру акторів знаходимо в окупаційній пресі.

Визначено, що антирадянська пропаганда, знайомство з іншою культурою, ілюзія свободи віросповідання створювали сенси, відмінні від радянських, але ані політичної, ані культурної альтернативи на Донбасі вони, врешті-решт, не створили. Політика дозволу / милості за своєю формою не

приховувала зверхності та зневажливості, не переважала страти і терор за змістом. Нав'язувані сенси розходилися з реаліями окупаційної політики, не давали надію на майбутнє, а тому не зруйнували стереотипи та не могли змінити світогляд місцевого населення.

Олександр Кожухар,

Криворізький державний педагогічний університет

«М'ЯКА СИЛА» НІМЕЧЧИНИ В ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

У сучасних умовах застосування політики «м'якої сили» набуло поширення серед найбільш розвинутих країн світу. Термін «м'яка сила» («soft power») вперше був запроваджений професором Гарвардського університету Джозефом Найємом у 1990 р. На його думку, «м'яка сила» включає в себе комплекс політичних економічних, дипломатичних, юридичних та культурологічних інструментів, методів і заходів несилового впливу на обстановку в іноземних державах в інтересах безпеки своєї власної держави. Вона відрізняється тим, що спрямована на залучення інших країн, їх громадян до своєї культури, способу життя, політичних ідеалів та програм тощо.

У Центральній Азії процес розпаду СРСР привів до утворення нових незалежних держав – Республіки Казахстан, Республіки Киргизстан, Республіки Туркменістан і Республіки Узбекистан. Вони стали об'єктами і цілями інвестицій, політичної і економічної модернізації з боку США, КНР, держав Європи, у т. ч. Німеччини. ФРН визнала незалежність нових центральноазійських держав 31 грудня 1991 р. та 13 і 16 січня 1992 р., дипломатичні відносини були встановлені з 3 лютого по 6 березня 1992 р. [4]. Німецький уряд виходив з того, що в пострадянських центральноазійських державах проживало більше 1,13 млн етнічних німців. Їхня безпека, забезпечення прав і свобод, питання повернення на історичну батьківщину були важливими завданнями німецького уряду. Крім того, ФРН хотіла отримати для